

Mandelas tid

I dag fylder Nelson Mandela 95 år. Næsten alle sydafrikanere identificerer sig med deres land, og de fleste ser Mandela som ham, der bragte nationen sammen. Over tid har synet på hans rolle og personlighed dog ændret sig ad flere omgange. I en periode så mange ham som en voldelig terrorist. Det var han på sin vis også

18. juli 2013

Udgivelsesdata

ængere periode
nd af svigtende
ylder han 95 år.
us Engelbrecht

Jeg hører til dem, der bliver lidt skidt tilpas, når de hører om strejkende sydafrikanske minearbejdere, der bliver skudt ned af politiet, eller om et ANC, der i stigende grad virker korruperet og magtfuldkomment. Som mange andre i den globale landsby mener jeg at have en aktie i befrielsen fra apartheid.

Da Mandela blev løsladt og ANC lovliggjort i februar 1990, opholdt jeg mig i Sydafrika i forbindelse med noget internationalt solidaritetsarbejde. Den ene dag var de mennesker, jeg mødtes med, dybt illegale, og den næste udkom et af de store dagblade med ANC's fane tværs over forsiden. Ikke at det stoppede

Debat

Af Hans Erik J. Stolten

#nelson mandela #sydafrika

Annonce

Tag nattoget
hjem fra byturen

Nu kører S-toget hver halve time og Øresundstoget og regionaltoget hver time

Tag nattoget
hjem fra
teatret

Nu kører S-toget
hver halve time og
Øresundstoget og
regionaltoget hver
time - både fredag
og lørdag nat.

Få afgangstiderne →

regimets vold; den eskalerede.

Men få dage efter løsladelsen blev Mandela stadfæstet som symbol for folket og dets lidelser, da 100.000 mennesker fyldte Sowetos Soccer City Stadium.

Ifølge Ahmed Kathrada, nær ven og medfange alle årene på Robben Island, er Mandela ikke den lettilgængelige, helliggjorte personlighed, han bliver hyldet som. Snarere har han udvist komplekse, foranderlige og ofte paradoksale træk.

En usædvanlig sammensmeltning af bonde og aristokrat, indbegrebet af en demokrat, som ikke desto mindre også indeholder noget autokrat; en traditionalist, der også var innovator, en mand, der på en gang er stolt, målbevidst, stædig, kølig og utålmodig, men som også optræder som forfængelig og genert, simpel og fleksibel.

Et mikrokosmos

Mandela bad ikke om at blive helgenkåret i levende live, men den sydafrikanske demokratiseringsproces er bare ret vigtig – også for omverdenen. For den vestlige civilisation symboliserer 'miraklet', han stod i spidsen for, en succes for vores model, hvor samfundsmoderniseringen foregår via markedsbaseret vækst, og for formelle, politiske menneskerettigheder i en afrikansk tredjeverdenskontekst.

Det sammensatte sydafrikanske samfund udgør desuden et mikrokosmos, hvor vi kan søge svar på, hvordan vi skal håndtere universelle problemer såsom racisme, xenofobi og kulturkonflikter. I tilfældet Sydafrika tog disciplinerede, folkelige bevægelser de facto kontrol med landet og skænkede andre et brugbart forbillede for radikal samfundsforandring, samtidig med at processen afslørede den sociale revolutions begrænsede muligheder. Hvad der officielt benævnes Den Nationaldemokratiske Revolution kaldes af andre en ironisk revolution.

For de revolutionære vandt magten, men var efter Murens fald ude af stand til at bruge den, som de havde forestillet sig. Mandela bidrog til at tøjle forventningerne.

Leder – og radikal

I selve Sydafrika var der naturlige grunde til, at Nelson Mandela kom til at fremstå som den fødte leder. Mandela voksede op under segregationsperioden, før den egentlige apartheid blev indført i 1948. Han var et kendt ansigt blandt dem, der kom fra den gamle, afrikanske elite med rod i traditionelle stammestrukturer – men han var samtidig åben over for de moderniseringsprocesser, der gennemtrængte de afrikanske samfund. I studieårene på Fort Hare University College og Witwatersrand University i 1940'erne udviklede han sin oppositionelle trodsighed og blev bonkammerat med mange af dem, der kom til at udgøre inderkredsen i ANC og det kommunistiske parti. Selv fortsatte han med at bekende sig til kristne værdier og en ret traditionsbunden, patriarkalsk livsstil. Senere, da frihedskampen fik fremgang, formåede han på én gang at være loyal over for ANC-

Øresundstoget og regionaltoget hver time
- både fredag og lørdag nat.

Få afgangstiderne her →

Dine venner på Facebook

Bjarne Felby anbefaler Baryleren, der blev DAMP-barn, der blev psykiatrisk patient.
for 22 timer siden

Jon Jørgensen anbefaler Naturen findes.
i onsdags

Claus Piculell anbefaler Refleksioner om læge-patient-forholdet fra mit dødsleje.
for omkring 2 uger siden

Den stolte hvide bøsse har magten
472 personer anbefaler dette.

Søren Krarups vrangforestilling
275 personer anbefaler dette.

EL: EU skal holde fingrene helt fra velfærden
92 personer anbefaler dette.

Facebook - socialt tilføjesprogram

veteranerne fra fængslerne og eksilmiljøerne samtidig med, at han var tilstrækkelig respektabel for den dannede intelligens – både den liberale og den venstreorienterede.

I slutningen af 1940'erne tænkte den unge Mandela imidlertid mere radikalt. Da apartheidregeringen indførte nye undertrykkende lovkomplekser, blev Mandela udnævnt til national *volunteer-in-chief* for en landsomfattende trodskampagne, der i 1952 sendte titusinder i fængsel for at befinde sig ulovligt på hvide områder uden de foreskrevne pas – og gjorde ANC til en storstilet folkelig bevægelse. Mandela rejste landet tyndt for at organisere modstanden.

Umkhonto we Sizwe (MK), ANC's væbnede organisation, blev nu oprettet med Mandela som leder af dens *High Command*. I 1962 rejste Mandela Afrika rundt for at søge støtte fra de nye afkoloniserede stater. Han modtog samtidig træning i guerillataktik hos FNL, der netop var gået sejrrig ud af Algerierkrigen. Kort efter hjemkomsten blev han anholdt og idømt fem års fængsel. Efter 14 dage på Robben Island blev han bragt tilbage til Johannesburg. Resten af MK's ledelse var blevet omringet på Liliesleaf Farm ved Rivonia, og næsten alle idømtes nu livsvarigt fængsel for krigsplanen Operation Mayibuye.

Ledernes selvopofrelse

Mandelas politiske forsvarstaler, både under den langvarige og omfattende højforræderisag 1956-61 og senere under sabotagesagen i 1963, blev begyndelsen på hans internationale berømmelse. I forbindelse med de globale afkoloniseringsprocesser fandt Mandelas erklærede vilje til om nødvendigt at ofre livet for demokratikampen genklang og var med til at sætte gang i antiapartheidbevægelserne i Vesten.

En del af Mandelas succes som leder skyldes hans evne til loyalt at acceptere den måde, hvorpå andre orkestrerede frihedskampens gennembrud. For at kunne mobilisere hele den afrikanske, farvede og indiske befolkning mod den militært stærke politistat var det nødvendigt med en velbegrundet kombination af national, antikolonial frihedskamp, kamp for demokrati og menneskerettigheder og social klassekamp. ANC's og UDF's strategier mestrede dette, mens Mandela sad fængslet.

Netop ledernes selvopofrelse under den radikale modstandskamp og den *street credit*, som ANC derved opbyggede, gjorde den sorte majoritet villig til senere at følge ANC-regeringers reformkompromisser, selvom de ikke skabte de forventede socialstrukturelle forandringer.

Nationalfølelsen blomstrer

Mandela selv synes hævet over den dagspolitiske sfære. I frihedsrusen under hans korte præsidenttid 1994 til 1999 nåede han ikke for alvor at blive konfronteret med mange af de ubehageligheder, der siden er kommet til at præge sydafrikansk politik. Desuden vidste de fleste nok, at det fra 1996 var hans vicepræsident, der var ansvarlig for den praktiske, politiske strategi.

Han vil blive husket som den, der gav begrebet 'forsoning' konkret substans ved at afvise en Nürnbergproces til fordel for en sandhedskommission, der gennem lidelseserfaringer gav folket en terapi, der tjente som erstatning for egentlig retfærdighed. Yderst få blev straffet – også blandt de egentlige krigsforbrydere.

Nogle mener, at Mandela fokuserede for meget på race og for lidt på social klasse, hvorfor

han ikke nåede at adressere de dybe problemer, der ligger til grund for dagens høje kriminalitet og antisociale adfærd. Allerede under Mandelas præsidentskab fik afrikansk identitet og sydafrikansk nationalfølelse en renæssance. Det var et naturligt postkolonialt fænomen, men det blev brugt til at dække over manglende resultater på det sociale område. Fokus blev ændret fra *non-racialism* og *rainbow nation* over mod *African renaissance* med større vægt på afrikansk etnisk bevidsthed.

Opløsningstendenser

Den politiske stabilitet, som Mandelas autoritet sikrede, begyndte at blive undergravet af social utilfredshed under den sidste del af Thabo Mbekis efterfølgende præsidentskab. Den nuværende præsident, Zuma, kom til magten båret af et forventningspres, som ikke er indfriet. Mange af de venstreliberale intellektuelle, der støttede frihedskampen, føler, at Zuma misrepræsenterer landet med sit ry for uhæmmet behovstilfredsstillelse og manglende vestlig dannelse. Men Zuma har samlet et flertal af frihedskampens traditionalister og afrikanister bag sig ved hjælp af de tilgodesete veteraners autoritet med støtte fra et relativt disciplineret partiapparat samt indimellem med en halvautoritær brug af statens organer. Venerationen for Mandela var med til at holde landet sammen, og selvom alle vil samles i sorg ved Mandelas bortgang, vil hans manglende tilstedeværelse på sigt øge opløsningstendenserne.

Hans Erik J. Stolten er historiker og ph.d. fra Københavns Universitet, hvor han har arbejdet som ekstern lektor og forskningsadjunkt på Center for Afrikastudier

 Synes godt om Synes godt om
 Synes ikke godt om længere Synes godt om

 Du og 314 andre synes godt om dette. 314 personer synes godt om dette. Vær den første

 Tweet

Prøv information gratis i 4 uger - helt uforpligtende. Du får både adgang til hele information.dk, den trykte avis og e-avisen. **Bestil her »**

Anbefalinger

 Lone Christensen

 Anders Feder

 Anbefal artikel

Seneste kommentarer

Der er ingen kommentarer endnu

Du skal være registreret bruger for at kommentere. [Log ind](#) eller [opret bruger](#) »

Mandelas tid

I dag fylder Nelson Mandela 95 år. Næsten alle sydafrikanere identificerer sig med deres land, og de fleste ser Mandela som ham, der bragte nationen sammen. Over tid har synet på hans rolle og personlighed dog ændret sig ad flere omgange. I en periode så mange ham som en voldelig terrorist. Det var han på sin vis også

Af Hans Erik J. Stolten

Jeg hører til dem, der bliver lidt skidt tilpas, når de hører om strejkende sydafrikanske minearbejdere, der bliver skudt ned af politiet, eller om et ANC, der i stigende grad virker korrumpet og magtfuldkomment. Som mange andre i den globale landsby mener jeg at have en aktie i befrielsen fra apartheid.

Da Mandela blev løsladt og lovliggjort i februar 1990, op-

holdt jeg mig i Sydafrika i forbindelse med noget internationalt solidaritetsarbejde. Den ene dag var de mennesker, jeg mødtes med, dybt illegale, og den næste udkom et af de store dagblade med ANC's fane tværs over forsiden. Ikke at det stoppede regimets vold; den eskalerede.

Men få dage efter løsladelseren blev Mandela stadfæstet som symbol for folket og dets lidelser, da 100.000 mennesker fyldte Sowetos Soccer City Stadium.

Ifølge Ahmed Kathrada, nær ven og medfange alle årene på Robben Island, er Mandela ikke den lettilgængelige, helliggjorte personlighed, han bliver hyldet som. Snarere har han udvist kom-

plekse, foranderlige og ofte paradoksale træk.

En usædvanlig sammensmeltning af bonde og aristokrat, indbegrebet af en demokrat, som ikke desto mindre også indeholder noget autokrat; en traditionalist, der også var innovator, en mand, der på en gang er stolt, målbevidst, stædig, kølig og utålmodig, men som også optræder som forfængelig og genert, simpel og fleksibel.

Et mikrokosmos

Mandela bad ikke om at blive helgenkåret i levende live, men den sydafrikanske demokratiseringsproces er bare ret vigtig – også for omverdenen. For den vestlige civilisation symboliserer 'miraklet', han stod i spidsen for, en succes for vores model, hvor samfundsmoderniseringen foregår via markedsbaseret vækst, og for formelle, politiske menneskerettigheder i en afrikansk tredjeverdenskontekst.

Det sammensatte sydafrikanske samfund udgør desuden et mikrokosmos, hvor vi kan søge svar på, hvordan vi skal håndtere

universelle problemer såsom racisme, xenofobi og kulturkonflikter. I tilfældet Sydafrika tog disciplinerede, folkelige bevægelser de facto kontrol med landet og skænkede andre et brugbart forbillede for radikal samfundsforandring, samtidig med at processen afsloredede den sociale revolutions begrænsede muligheder. Hvad der officielt benævnes Den Nationaldemokratiske Revolution kaldes af andre en ironisk revolution.

For de revolutionære vandt magten, men var efter Murens fald ude af stand til at bruge den, som de havde forestillet sig. Mandela bidrog til at tøjle forventningerne.

Leder – og radikal

I selve Sydafrika var der naturlige grunde til, at Nelson Mandela kom til at forstå som den fødte leder. Mandela voksede op under segregationperioden, før den egentlige apartheid blev indført i 1948. Han var et kendt ansigt blandt dem, der kom fra den gamle, afrikanske elite med rod i traditionelle stammestrukturer –

men han var samtidig åben over for de moderniseringsprocesser, der gennemtrængte de afrikanske samfund. I studieårene på Fort Hare University College og Witwatersrand University i 1940'erne udviklede han sin oppositionelle trodsighed og blev bonkammerat med mange af dem, der kom til at udgøre inderkredsen i ANC og det kommunistiske parti. Selv fortsatte han med at bekende sig til kristne værdier og en ret traditionsbunden, patriarkalsk livsstil. Senere, da frihedskampen fik fremgang, formåede han på én gang at være loyal over for ANC-veteranerne fra fængslerne og eksilmiljøerne samtidig med, at han var tilstrækkelig respektabel for den dannede intelligens – både den liberale og den venstreorienterede.

I slutningen af 1940'erne tænkte den unge Mandela imidlertid mere radikalt. Da apartheidregeringen indførte nye undertrykkende lovkomplekser, blev Mandela udnævnt til national *volunteer-in-chief* for en landsomfattende trodskampagne, der i 1952 sendte titu-

ulovligt på hvide områder uden de foreskrevne pas – og gjorde ANC til en storstilet folkelig bevægelse. Mandela rejste landet tyndt for at organisere modstanden.

Umkhonto we Sizwe (MK), ANC's væbnede organisation, blev nu oprettet med Mandela som leder af dens *High Command*. I 1962 rejste Mandela Afrika rundt for at søge støtte fra de nye afkoloniserede stater. Han modtog samtidig træning i guerillataktik hos FNL, der netop var gået sejrrig ud af Algerkrigen. Kort efter hjemkomsten blev han anholdt og idømt fem års fængsel. Efter 14 dage på Robben Island blev han bragt tilbage til Johannesburg. Resten af MK's ledelse var blevet omringet på Liliesleaf Farm ved Rivonia, og næsten alle idømtes nu livsvarigt fængsel for krigsplanen Operation Mayibuye.

Ledernes selvopofrelse

Mandelas politiske forsvarstaler, både under den langvarige og omfattende højforræderisag 1956-61 og senere under sabotagesagen i 1963, blev begyndelsen på hans internationale berømmelse. I forbindelse med de globale afkoloniseringsprocesser fandt Mandelas erklærede vilje til om nødvendigt at ofre livet for demokratikampen genklang og var med til at sætte gang i antiapartheidbevægelserne i Vesten.

En del af Mandelas succes som leder skyldes hans evne til loyalt at acceptere den måde, hvorpå andre orkestrerede frihedskampens gennembrud. For at kunne mobilisere hele den afrikanske, farvede og indiske befolkning mod den militært stærke politistat var det nødvendigt med en velbegrunder kombination af national, anticolonial frihedskamp, kamp for demokrati og menneskerettigheder og social klassekamp. ANC's og UDF's strateger mestrede dette, mens Mandela sad fængslet.

Netop ledernes selvopofrelse under den radikale modstandskamp og den *street credit*, som ANC derved opbyggede, gjorde den sorte majoritet villig til senere at følge ANC-regeringers reformkompromisser, selv om de ikke skabte de forventede socialstrukturelle forandringer.

Nationalfølelsen blomstrer

Mandela selv synes hævet over den dagspolitiske sfære. I frihedsrusen under hans korte præsidenttid 1994 til 1999 nåede han ikke for alvor at blive konfronteret med mange af de ubehageligheder, der siden er kommet til at

uden vidste de fleste nok, at det fra 1996 var hans vicepræsident, der var ansvarlig for den praktiske, politiske strategi.

Han vil blive husket som den, der gav begrebet 'forsoning' konkret substans ved at afvise en Nürnbergproces til fordel for en sandhedskommission, der gennem lidelseserfaringer gav folket en terapi, der tjente som erstatning for egentlig retfærdighed. Yderst få blev straffet – også blandt de egentlige krigsforbrydere.

Nogle mener, at Mandela fokuserede for meget på race og for lidt på social klasse, hvorfor han ikke nåede at adressere de dybe problemer, der ligger til grund for dagens høje kriminalitet og antisociale adfærd. Allerede under Mandelas præsidentskab fik afrikansk identitet og sydafrikansk nationalfølelse en renaissance. Det var et naturligt postkolonialt fænomen, men det blev brugt til at dække over manglende resultater på det sociale område. Fokus blev ændret fra *non-racialism* og *rainbow nation* over mod *African renaissance* med større vægt på afrikansk etnisk bevidsthed.

Opløsningstendenser

Den politiske stabilitet, som Mandelas autoritet sikrede, begyndte at blive undergravet af social utilfredshed under den sidste del af Thabo Mbekis efterfølgende præsidentskab. Den nuværende præsident, Zuma, kom til magten båret af et forventningspres, som ikke er indfriet. Mange af de venstreliberale intellektuelle, der støttede frihedskampen, føler, at Zuma misrepræsenterer landet med sit ry for uhammet behovstilfredsstillelse og manglende vestlig dannelse. Men Zuma har samlet et flertal af frihedskampens traditionalister og afrikanister bag sig ved hjælp af de tilgodesete veteraners autoritet med støtte fra et relativt disciplineret partiapparat samt indimellem med en halvautoritær brug af statens organer. Venerationen for Mandela var med til at holde landet sammen, og selv om alle vil samles i sorg ved Mandelas bortgang, vil hans manglende tilstedeværelse på sigt øge opløsningstendenserne.

kronik@information.dk

Hans Erik J. Stolten er historiker og ph.d. fra Københavns Universitet, hvor han har arbejdet som ekstern lektor og forskningsadjunkt på Center for Afrikastudier